

Analýza dotačních možností zemědělců ČR

doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.

Společná zemědělská politika EU

Společná zemědělská politika EU

- Kořeny SZP lze najít v 50. letech 20. st. v prostoru západní Evropy, která měla po válce nevykonné a ochromené zemědělství s nejistými dodávkami potravin
- Důraz na:
  - podporu vyšší zemědělské produkce,
  - stálou dostupnost potravin spotřebitelům,
  - životaschopné zemědělství v EU
- 80. léta – nadprodukce zeměd. produktů
- Narušení světových trhů, nákladná opatření na uskladnění/likvidaci přebytků
- Earth Summit v Rio de Janeiru v roce 1992

Reformy a současná SZP EU

- 80. a 90. léta.:
  - Limity na snížení nadprodukce (kvóty mléka 1983)
  - Důraz na environmentální postupy
  - MacSharryho reforma z roku 1992 – vyplácení subvencí, ale za předpokladu tržní orientace:
    - snížení garantovaných cen tak, aby se přiblížily cenám na světovém trhu, a byla omezena rozloha obdělávané půdy
  - Pokles příjmů zemědělců byl kompenzován přímými platbami
- Agenda 2000 - změna financování SZP - zvýšení objemu prostředků na rozvoj venkova, přičemž objem finančních prostředků na SZP byl omezen finančním stropem

Reformy a současná SZP EU

- 2002 – Nejradiálněji proměna SZP:
  - Decoupling - zrušení vazby mezi dotacemi a objemem zemědělské produkce
  - Jednotná platba na farmu nezávislou na produkci pro zemědělce EU, přičemž omezené propojení produkce a podpory je možné kvůli zachování produkce, tzv. SAPS
  - Podmíněnost této platby respektováním norem životního prostředí, bezpečnost potravin, zdraví zvířat a rostlin, dobrého zacházení se zvířaty, zachování veškeré zemědělské půdy za uspokojivých agronomických podmínek s ohledem na životní prostředí (dodržování zásad správné zemědělské praxe)
  - Zvyšování významu politiky rozvoje venkova a objemu finančních prostředků na ni určených a ochrana krajiny
  - Aplikace systému finanční disciplíny, který má zajistit dodržení rozpočtu SZP schváleného do roku 2013
  - Reformy některých zemědělských komodit: ryže, ořechů, tvrdé pšenice, škrobových brambor a sušeného krmiva
  - Redukce přímých plateb (tzv. modulace) určených velkým zemědělským podnikům, přičemž ušetřené prostředky poplynou na rozvoj venkov

Reformy a současná SZP EU

- Dnešní SZP řízena poptávkou (zemědělci již nedostávají finance jen na to, aby produkovali potraviny)
- Podle nových pravidel zemědělci nadále dostávají přímé platby, aby měli zajištěné stabilní příjmy, ty však již nejsou závislé na objemu produkce
- Zemědělci navíc musejí respektovat normy na ochranu životního prostředí, zajištění bezpečnosti potravin, rostlinolékařské normy a normy na zachování dobrých životních podmínek zvířat tzv. welfare...
- Požadavky tzv. cross-compliance:
  - zemědělská výroba napříč všemi členskými státy musí splňovat zhruba stejné kvalitativní či environmentální standardy

Reformy a současná SZP EU

- 2008 – nová průběžná zpráva, potenciální změny:
  - zvýšená modulace na 13 % v roce 2013 (odvod finančních prostředků z přímých plateb z 1. pilíře PRV do 2. pilíře)
  - degresivita (celkové snižování velikosti finančních podpor)
  - tzv. „capping“ (krácení určitého procenta finančních podpor největším zemědělským subjektům)
- Téměř likvidační dopady pro české zemědělství (Agrární komora)
- V roce 2013 by se měly platby SAPS resp. SPS dorovnat s úrovní původních států EU – 15, což by znamenalo konec plateb TOP-UP
  - Jak strategické komodity po roce 2013 podporovat, aniž by došlo ke střetu zájmů s EU?

Principy fungování současné SZP

- 3 základní principy:
  - Fungování jednotného zemědělského trhu v rámci EU
  - Zvýhodnění produkce ze zemí EU (ochranná cla, vývozní dotace)
  - Finanční solidarita
- Společná organizace trhu
- Klíčový význam v provádění SZP měl do konce roku 2006 Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF)
- Na přelomu 70. – 80. let odčerpával až 70 % rozpočtu
- V současnosti je nahrazen Evropským zemědělským fondem pro rozvoj venkova (EAFRD), který již není strukturálním fondem EU, nýbrž spadá přímo pod SZP EU.

Principy fungování současné SZP

- Komplexní nástroje regulace zemědělského trhu:
  - přímé platby,
  - intervenční opatření (nákup, prodej, podpora soukromého skladování),
  - kvótní systémy,
  - vývozní a dovozní licence,
  - vývozní subvence,
  - strukturální prostředky

Zemědělská politika ČR

Koncepce agrární politiky ČR na období let 2004 – 2013

- Zásadní přeorientace zemědělské politiky ČR
  - posílení environmentálních, sociálních a ekonomických principů trvale udržitelného českého zemědělství, při zohlednění jeho specifických podmínek a problémů jako důsledků dlouhodobě uplatňované zemědělské politiky více zaměřené na podporu velkovýrobního industriálního zemědělství a jeho sociální stability

Koncepce agrární politiky ČR na období let 2004 – 2013

- V rámci SZP a dalších společných opatření EU má ČR prostor pro formování vlastní zemědělské politiky v těchto oblastech:
  - specifické podmínky poskytování přímých plateb (národní řešení zjednodušeného systému poskytování přímých plateb včetně navýšení z národních zdrojů v období 2004 – 2013; podmínky poskytování těchto plateb - „*cross-compliance*“)
  - orientace a struktura podpor dříve využívaných programů Horizontálního plánu rozvoje venkova, Operačního programu zemědělství a nyní Programu rozvoje venkova
  - orientace a struktura národních podpor (*state aid*), včetně dalších strukturálních podpor k ochraně krajiny, životního prostředí, kulturního dědictví a investičního rozvoje venkova (ze zdrojů MŽP, MMR, ad.)..

Reforma zemědělské politiky ČR v roce 2008

- Základní pilíře reformy:
  - Zvýšení kvality života na venkově, péče o krajinu a kvalitní potraviny
  - Podpora konkurenceschopnosti a omezení byrokracie v podnikání
  - Liberální, ale spravedlivé pojetí zemědělské politiky EU
  - Narovnání vlastnických vztahů k půdě

Využití nástrojů podpory a dotačních titulů EU a ČR

Využití nástrojů podpory a dotačních titulů EU a ČR

- Před vstupem ČR do Evropské unie pomocí předvstupních programů
- **Programy zaměřené na investice do zemědělství (investiční projekty):**
  - v rámci programů SAPARD,
  - OP rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství (OP Zemědělství)
  - Program rozvoje venkova
- **Přímé platby a platby vztažené na plochu (neinvestiční programy):**
  - LFA, AEO, SAPS a TOP-UP
  - Z programů HRDP a PRV

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF)

- Národní pomoc (*state aid*)
- Z hlediska právní formy je PGRLF akciovou společností, ve které 100% akcií vlastní Česká republika (MZe)
- V rámci současného systému podpor spíše doplňkové uplatnění
- 2006 – 4 programy:
  - Investice (31,8 % žádostí):
    - Zemědělec (91,8 % žádostí)
    - Půda (1,7 % žádostí)
    - Odbytová organizace, Zpracovatel a Hygiena (téměř nevyužívány)
  - Mládí (9,7 % žádostí)
  - Podpora pojištění
  - Provoz (21,7 % žádostí) a Zemědělec (nekompatibilita se SZP EU)

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF)

- Od roku 2007 jsou poskytovány podpory pouze ve formě dotace části úroků z úvěru na investiční programy zaměřené zejména na realizaci dlouhodobých investičních záměrů:
  - Investice – zemědělec – Podprogram zaměřený na vytvoření předpokladů pro rozvoj perspektivních zemědělců prvovýrobců (zahájen již v roce 1999)
  - Investice půda – Program pro podporu nákupu nestátní zemědělské a omezeně i lesní půdy (od roku 2004)
  - MLÁDÍ – program podpory mladých podnikatelů na rodinných farmách do 40 let v souběhu s programem Investice (od roku 1994)
  - Zvláštní programy – patří sem Podpora pojištění, cílem programu je zpřístupnění pojistné ochrany širokému okruhu zemědělců, a tím dosažení vyššího zajištění podnikatelských aktivit proti nepředvídatelným škodám. Účelem podpory je částečná kompenzace pojistného, vynaloženého na zemědělské pojištění
    - Tento program má dva Podprogramy:
      - Podprogram – Podpora pěstitelů na úhradu nákladů spojených s pojištěním plodin
      - Podprogram – Podpora chovatelů na úhradu nákladů spojených s pojištěním hospodářských zvířat

Výsledky PGRLF, a.s., v roce 2007

Typ programu	Počet žádostí	Z toho schválených	Výše úvěru (tis.Kč)	Poskytnutí garance	Přiznané dotace	Vyplaceno z přízn.dot.
ČR celkem	2 332	2 034	5 374 383	315 841	710 604	680 848
Investice zemědělec	1 963	1 740	4 345 757	81 817	564 478	550 200
Investice - půda	247	181	443 265	0	134 947	54 369
Mládí - x	480	411	0	0	0	0

Přehled pojištění podle podprogramů v roce 2007

Podprogram	Počet žádostí	Pojistné (Kč)	Výše podpory (Kč)	Výše podpory (%)
Ostatní plodiny	2 635	461 211 145	161 422 692	35,0
Speciální plodiny	399	141 065 268	70 532 558	50,0
Hospodářská zvířata	2 195	206 118 634	41 222 864	20,0
Celkem	5 229	808 395 047	273 178 114	33,8

K 3.4. 2008 již evidováno 32 368 žádostí, přičemž 30 158 (93,2 %) bylo schváleno a následně finančně podpořeno o celkové dotaci 20 693 mil. Kč. Výše úvěru na žádané investice se vyšplhala na 114 172 mil. Kč.

Národní podpory („state aid“)

- Tyto dotační prostředky jsou plně hrazeny ČR, přičemž je pro ně nutno vyjednat povolení ze strany EU
- Struktura dotačních opatření v rámci této skupiny podpor se značně s jednotlivými roky mění

Národní podpory („state aid“)

- Přehled podpor v roce 2008:
  - Podpora včelařství
  - Podpora vybudování kapkové závlahy v ovocných sadech, chmelnicích, vinicích a ve školkách
  - Podpora restrukturalizace ovocných sadů
  - Udržování a zlepšování genetického potenciálu vyjmenovaných hospodářských zvířat
  - Podpora ozdravování polních a speciálních plodin
  - Nákazový fond
  - Poradenství a vzdělávání
  - Školní závody
  - Podpora poradenství v zemědělství
  - Podpora marketingu a propagace na vybraných mezinárodních veletrzích a výstavách v zahraničí
  - Podpora České technologické platformy pro potraviny
  - Podpora zpracování zemědělských produktů a zvyšování konkurenceschopnosti potravinářského průmyslu
  - Podpora mimoprodukčních funkcí rybníků

Programy zaměřené na investice do zemědělství (investiční projekty)

- Před vstupem ČR do Evropské unie byly investice do zemědělství podporovány ze dvou základních zdrojů - PGRLF a programu SAPARD
- Po přistoupení do EU byl v ČR program SAPARD nahrazen Operačním Programem Zemědělství (OP), který byl aktuální do roku 2006
- V roce 2007 byly všechny platby vydávané v rámci SZP poskytovány a řízeny z nově vytvořeného Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova – EAFRD, z něhož je financován Program rozvoje venkova
- Z EAFRD lze v současnosti čerpat finanční prostředky na investiční akce do zemědělského sektoru dle příslušných prioritních os.

Program SAPARD

- Zahájen byl v dubnu roku 2002
- Za celou dobu realizace programu SAPARD bylo předloženo více než 3000 projektů a bylo uzavřeno 1692 smluv na částku 4,5 mld. Kč
- Celkem bylo v rámci celého finančního období programu SAPARD proplaceno 1 557 projektů v celkové výši finanční pomoci 4 126,3 mil.Kč
- Proplácení projektů spolufinancovaných z programu SAPARD bylo ukončeno v roce 2006.

Program SAPARD

- Hlavní cíle:
  - posílení konkurenceschopnosti prvovýroby a zpracovatelských odvětví,
  - dosažení vysoké kvality zemědělských a potravinářských výrobků s vyšší přidanou hodnotou,
  - dokončení restrukturalizace zemědělských a zpracovatelských podniků,
  - posílení pozice zemědělské prvovýroby na trhu
- Specifickým úkolem bylo vytvoření podmínek pro jasnou identifikaci vlastnictví půdy a rozvoj trhu s pozemky a zaměření se na podporu ostatních funkcí zemědělství

OP Zemědělství

- Hlavní cíle:
  - zajištění trvale udržitelného rozvoje venkova,
  - podpora zemědělské prvovýroby a zpracování zemědělských produktů
  - navíc zde byla zahrnuta i podpora lesního a vodního hospodářství
- Posilování konkurenceschopnosti zemědělství se zaměřovalo na zavádění nových úsporných technologií šetrných k životnímu prostředí, na zlepšování kvality produktů, na vyšší úroveň welfare a zlepšení situace v lesním a vodním hospodářství

OP Zemědělství

- OP RVMZ: 3 priority, 7 opatření s celkem 14-ti podopatřeními z fondu EAGGF a FIFG
- OP Zemědělství jen na roky 2004 – 2006, nicméně propláceny a dodatečně schváleny byly projekty i v roce 2007 a 2008
- Alokováno 250 922 tis. EUR (69,3 % z rozpočtu EU)
- V rámci OP Zemědělství navazují na program SAPARD:
  - Opatření **1.1. Investice do zemědělského majetku**
  - **1.2. Zlepšení zpracování zemědělských produktů a jejich marketing** a některá další opatření, které však již nejsou tak úzce spjata se zemědělstvím
- Ve vztahu k zemědělské výrobě je ještě důležitá podpora v rámci Podopatření **2.1.4. Rozvoj venkova (podopatření typu LEADER+)**, která podporuje činnost místních akčních skupin (MAS), v jejichž realizačních týmech se zpravidla vyskytují i zástupci zemědělských subjektů.

Podpora z Operačního programu Rozvoj venkova multifunkčního zemědělství za roky 2005 a 2006

Opatření	2005	2005	2005	2006	2006	2006
OP-RVMZ	Celkem mil.Kč	Z toho ČR	Z toho EU	Celkem mil.Kč	Z toho ČR	Z toho EU
1.1. - Zemědělství	907	272	635	1 567	470	1 097
1.2. Potr. průmysl	42	13	29	174	52	122
1.3. Lesnictví	42	13	29	183	55	128
2.1. Rozvoj venkova	504	101	403	1 523	305	1 218
2.2. Odb. vzdělání	0	0	0	17	3	14
2.3. Rybářství	17	5	12	121	36	85
3.1. Tech.pomoc	4	1	3	7	2	5
celkem	1 516	405	1 111	3 592	923	2 669

Program rozvoje venkova (PRV)

- Dotace na zemědělství a rozvoj venkova v letech 2007 – 2013, jsou spolufinancovány z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) a ze státního rozpočtu
- Hlavní cíle:
  - rozvoj venkovského prostoru formou trvale udržitelného rozvoje,
  - zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření,
  - zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství, lesnictví a potravinářství
- PRV podporuje rozšiřování a diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem rozvíjet podnikání, vytvářet nová pracovní místa, snížit míru nezaměstnanosti a posílit sounáležitost obyvatel na venkově

Program rozvoje venkova (PRV)

- PRV: 4 základní osy:
  - Osa I – zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví
    - např. Modernizace zemědělských podniků; Zahájení činnosti mladých zemědělců; Předčasné ukončení zemědělské činnosti
  - Osa II – zlepšování životního prostředí a krajiny
    - Např. Platby za přírodní znevýhodnění poskytované v horských oblastech a platby poskytované v jiných znevýhodněných oblastech; Platby v rámci oblastí Natura 2000 na zemědělské půdě; Agroenvironmentální opatření ; Zalesňování zemědělské půdy
  - Osa III – kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova
  - Osa IV – Leader
- Celkové poskytnuté veřejné finance mohou činit až 3,6 miliardy EUR

Regionální operační programy (ROP)

- 7 regionálních operačních programů (ROP) určených pro celé území České republiky s výjimkou Hlavního města Prahy
- Jihomoravský kraj + Kraj Vysočina = NUTS 2 Jihovýchod
- Řízeno Regionální radou (RR) příslušného regionu soudržnosti NUTS 2
- De facto nevyužitelné pro zemědělství

Statistické jednotky NUTS 2

Přímé platby a platby vztažené na plochu (neinvestiční programy)

- Základní jednotná platba na plochu (SAPS)
- Doplnková platba k platbě na plochu (TOP-UP)
- Podpora méně příznivých oblastí a oblastí s ekologickými omezeními (LFA)
- Obdobně také platby na agroenvironmentální opatření (AEO)

Platba SAPS

- Dostávají všechny zemědělské subjekty, které:
  - si o ni zažádají A ZÁROVEŇ
  - obhospodařují zemědělskou půdu, která je na žadatele vedena v Evidenci využití zemědělské půdy podle uživatelských vztahů (tzv. LPIS) A ZÁROVEŇ
  - jejíž výměra je 1 ha a více
- Na druhu zemědělské kultury nezávisí výše podpory

Platba SAPS

- V roce 2004 na úrovni 25 % podpor zemí EU 15, v roce 2005 dosáhla úrovně 30 % podpor zemí EU 15
- Možnost jejich navýšení z národních zdrojů (TOP-UP) pro většinu komodit na úroveň 55 % (2004) a pro rok 2005 na úroveň 60 % podpor stávajících zemí EU
  - V případě nových členských států, které vstoupily do EU v květnu 2004, byla výše plateb v roce 2007 na 50 % přímých plateb poskytovaných v rámci EU a ke každému dalšímu započatému roku se zvyšuje o 10 %, přičemž 100 % přímých plateb poskytovaných v rámci EU bude dosaženo v roce 2013

Platba SAPS

- Sazba na 1 ha se dle vyjednaných podmínek každoročně zvedá, přičemž v současnosti je negativně ovlivněna silnou korunou, která výši skutečné podpory oproti původním letům snižuje

Rok	2004	2005	2006	2007
platba na v Kč	1860	2110	2517	2791
meziroční nárůst v %	100,0	113,4	119,3	110,9

Platby TOP-UP

- Dorovnávání plateb na komodity, které jsou systémem plateb SAPS nejvíce znevýhodněny
- Žadatel plateb TOP-UP je shodný s žadatelem o platbu SAPS
- Pokud není žadateli přiznána platba SAPS, nemá nárok ani na platbu TOP-UP

Platby TOP-UP

- Specifikace jednotlivých doplňkových plateb TOP UP v ČR - 2008:
  - Platba na pěstování lnu na vlákno na zemědělské půdě vedené v Evidenci jako druh zemědělské kultury na orné půdě
  - Platba na pěstování chmele na zemědělské půdě vedené v Evidenci jako druh zemědělské kultury chmelnice
  - Platba na chmel dle stavu v Evidenci k 31.3.2007
  - Platba na přežvýkavce dle stavu ve střední evidenci vedené podle plemenářského zákona k 31.3.2007
  - Platba na chov ovcí, popřípadě chov koz na hospodářstvích registrovaných v ústřední evidenci podle plemenářského zákona
  - Platba na chov krav bez tržní produkce mléka na hospodářstvích registrovaných v ústřední evidenci podle plemenářského zákona
  - Platba na zemědělskou půdu vedenou v Evidenci
  - Platba na brambory pro výrobu škrobu

Platby LFA

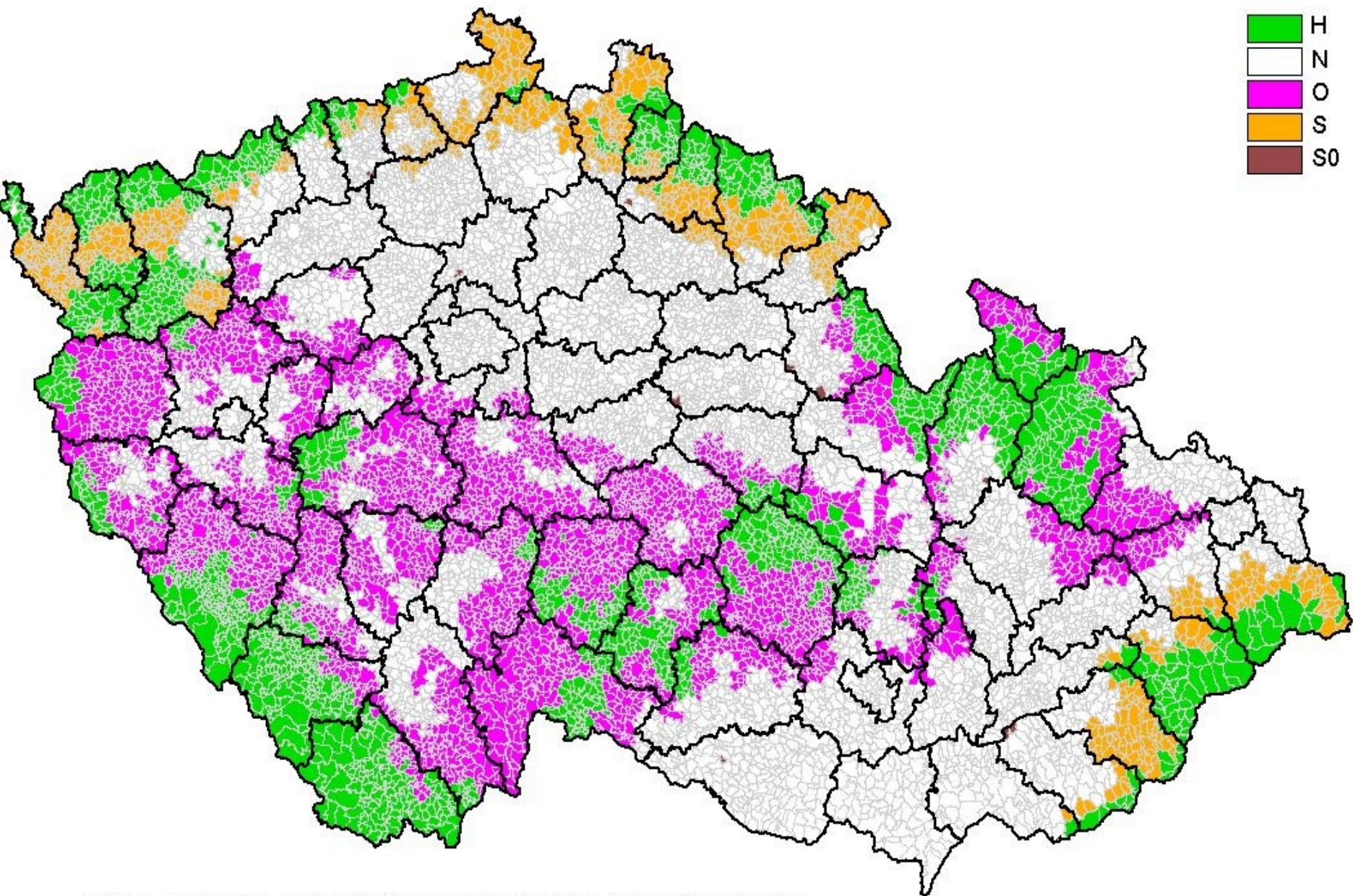
- Smyslem plateb LFA je finanční vyrovnání méně výhodných podmínek k hospodaření v příslušných územích, neboť jde v zásadě o podhorské a horské oblasti, kde není možné objektivně dosáhnout srovnatelných výnosů s produkčními lokalitami
- Podpory LFA jsou poskytovány na travní porosty a sazba dotace je odstupňována zařazením oblasti do 6 různých pásem
- V období let 2004 – 2006 byly platby LFA poskytovány v rámci HRDP a od roku 2007 jsou tyto platby hrazeny z PRV

Platby LFA

- Vymezení LFA:
  - Horské oblasti HA
  - Horské oblasti HB
  - Ostatní méně příznivé oblasti typu OA
  - Ostatní méně příznivé oblasti typu OB
  - Oblasti se specifickými omezeními S
  - Oblasti se specifickými omezeními SX

Platby LFA

- Pro získání podpory je nutné, aby se zemědělský podnikatel zavázal, že bude provozovat a udržovat zemědělskou činnost v souladu se Zásadami správné zemědělské praxe po dobu minimálně pěti let od prvního roku platby vyrovnávacího příspěvku
- Kromě jiného je podmínkou pro čerpání těchto prostředků dodržení stanovené intenzity chovu skotu, ovcí či koz
- Do LFA je v České republice po zpřesnění zařazeno přibližně 1,75 miliónů hektarů zemědělské půdy, což je 49,8 % z celkového zemědělského půdního fondu

Návrh LFA oblastí - po revizi 21.3.2003 s vyznačením katastrálních území

Platby na AEO

- Agroenvironmentální opatření (AEO) mají za úkol podpořit způsoby využití zemědělské půdy, které jsou v souladu s ochranou a zlepšením životního prostředí, krajiny a jejich vlastností
- Dále podporují zachování obhospodařovaných území vysoké přírodní hodnoty, přírodních zdrojů, biologické rozmanitosti a údržbu krajiny.
- V rámci HRDP, který platil v období 2004 – 2006, se jednalo o opatření s největším objemem finančních prostředků poskytovaných do zemědělství z tohoto programu

Platby na AEO

- Struktura AEO v rámci PRV (2007-2013) v ČR
  - Podopatření A: Postupy šetrné k životnímu prostředí
    - Titul A1: Ekologické zemědělství
    - Titul A2: Integrovaná produkce
  - Podopatření B: Ošetřování travních porostů
  - Podopatření C: Péče o krajinu
    - Titul C1: Zatravňování orné půdy
    - Titul C2: Pěstování meziplodin
    - Titul C3: Biopásy

Přehled o výdajích SZIF za rok 2007 (tis.Kč)

Druh podpory	Prostředky ČR	Prostředky EU	Celkem
I.Přímé platby (PP)	7 920 677 (Top-Up)	10 187 627 (SAPS)	18 845 545
II.Společná organizace trhu (SOT) celkem	366 191	823 549	1 189 740
III.Program rozvoje venkova celkem (PRV)	570 508	2 257 028	2 827 536
IV.Hor.plán rozv.venkova celkem (HRDP)	791 705	3 163 097	3 954 802
V.Marketingová podpora celkem	186 234	0	186 234
VI.propagace spotřeby výrobků celkem	401	966	1 367
VII. Ostatní výdaje celkem	1 940 791	0	1 940 791
Podpory dle SZP celkem	11 796 507	17 149 508	28 946 015

Další literatura

- **Knižní publikace:**

- Fajmon, H. a kol. (2006): Čeští zemědělci a Společná zemědělská politika EU. Centrum pro studium demokracie a kultury , Praha, 128 str.
- Měrtlová, L. (2007): Některé aspekty konkurenceschopnosti českých zemědělských podniků. Disertační práce, ESF MU Brno, 163 str.
- Mokřejšová, L. (2005): Dopady rozšíření EU o země střední a východní Evropy na společnou zemědělskou politiku. Diplomová práce, ESF MU Brno. 99 str.
- Program rozvoje venkova ČR na období 2007-2013. Mze ČR, Praha , 321 str.
- Strážnický, A. (2006): Společná zemědělská politika EU – vybrané problémy. Diplomová práce, ESF MU Brno, 87 str.
- Zemědělství 2006. Mze ČR , Praha, 2007, 140 str.
- Zemědělství 2007. Mze ČR, Praha, 2008., 128 str.
- Zpráva o stavu zemědělství v ČR za rok 2005. (Zelená zpráva) Mze ČR, Praha. 224 str.

- **Publikace na internetu:**

- Horizontální plán rozvoje venkova ČR pro období 2004-2006. Mze ČR. Dostupný na: <http://81.0228.70/attachments/Definitivní-verze> HRDP
- Podpora zemědělství v rozšířené Evropě. Mze ČR. Dostupný na: <http://www.mze.cz/attachments/venkov>
- Příručka pro žadatele 2008 (SAPS, TOP –UP, LFA). SZIF ČR. Dostupný na: <http://www.szif.cz/irj>
- Reforma zemědělské politiky. Mze ČR. Dostupný na: <http://81.0.228.70/attachments>
- Společná zemědělská politika. Evropská komise. Dostupný na: <http://ec.europa.eu/agriculture>
- Zásady pro poskytování dotací pro rok 2008. Mze ČR. Dostupný na: <http://81.0.228.70/attachments/zasady>
- Závěrečná zpráva programu sapard v ČR. SZIF. Dostupný na: <http://www.szif.cz>